

ضعف و قوت، تهدید و فرصت در بالادست و پایین دست

وزیر نفت آینده در چهارراه انرژی ایران

گروه تحلیل و تفسیر

فکر می‌کنید وزیر نفت آینده جمهوری اسلامی ایران چه شناختی از صنعت نفت و گاز ایران و نقاط ضعف و قوت و نیز تهدیدها و فرصت‌های نهفته در بطن آن دارد؟ آیا برنامه‌های او می‌تواند رمزگشای رازهای صنعت نفت و گاز ایران در بخش‌های بالادستی (اکتشاف، توسعه و تولید)، صنایع پایین دستی (پالایش و پخش گاز طبیعی، فرآورده‌های نفتی و صنایع پتروشیمی)، برنامه‌ریزی انرژی و سرمایه‌گذاری و روش‌های تأمین مالی طرح‌ها باشد؟ نقشه خبری که پیش روی شماست، به نظر آینه‌ای است که پیش روی وزیر آینده نفت ایران قرار دارد. این نقشه خبر در واقع برگرفته از گزارشی است که معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی منابع هیدرو کربوری وزارت نفت تهیه و سرفصل‌های آن را انتشار داده است. آیا وزیر نفت دولت دهم این گزارش را تأیید خواهد کرد یا خیر مهم نیست، مهم این است که او و برنامه او و تیم انتصابی او چه شناختی از آینده و چشم‌انداز چهار سال پیش روی ارائه می‌کنند:

الف) بخش بالادستی نفت و گاز (اکتشاف، توسعه و تولید)

نقاط قوت

۱. حمایت و پشتیبانی بخش تحقیق در زمینه‌های تولید و اکتشاف و استفاده از تکنولوژی در زمینه اکتشاف و استخراج
۲. بازیافت مخازن قدیمی با استفاده از تکنولوژی روز
۳. اکتشافات نفتی و گازی جدید
۴. منابع عظیم نفت و گاز
۵. عدم جایگزین مناسب برای نفت و گاز
۶. تبدیل شدن نفت و گاز به عنوان یک کالای استراتژیک
۷. ناتوانی کشورهای رقیب در تولید
۸. استفاده از انرژی‌های دیگر در داخل کشور
۹. کاهش ذخیره نفت خام و فرآورده‌های نفتی در کشورهای عمده مصرف‌کننده نفت
۱۰. وجود بسترهای بالقوه و مستعد جهت مشارکت سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز
۱۱. وارد شدن در بازار بین‌المللی گاز طبیعی به صورت مستقیم
۱۲. افزایش تقاضای جهانی برای نفت و گاز (با رشد سریع اقتصادی کشورها رشد تقاضای جهانی نفت را به دنبال دارد)
۱۳. نیاز بازار به عرضه بیشتر و افزایش قیمت‌ها
۱۴. انعقاد موافقت‌نامه‌های همکاری با کشورهای رقیب جهت تسلط بیشتر و قوی‌تر بر بازار نفت و گاز
۱۵. تأثیر کاهش ذخایر انرژی کشورهای توسعه یافته بر بازارهای بین‌المللی
۱۶. اجرای طرح‌های استراتژیک و زیربنایی و توسعه‌ای در حوزه نفت و گاز
۱۷. برنامه‌ریزی جهت رقابت در استخراج در مواقع مورد لزوم
۱۸. تسخیر بازارهای مربوط به گاز در اشکال GTL-LNG-LPG امکان گسترده برای سرمایه‌گذاری در این صنایع
۱۹. نیاز کشورهای اروپایی به گاز ایران
۲۰. فروش گاز به صورت C.N.G

۱. توان بالقوه تولید
۲. هزینه‌های پایین تولید با توجه به تمرکز آنها در جنوب و عمده منابع در خشکی
۳. پایین بودن قیمت تمام شده هر بشکه (معادل)، نفت و گاز
۴. دارا بودن ۱۸ درصد ذخایر گاز جهان
۵. دارا بودن ۱۳ درصد ذخایر نفتی جهان
۶. داشتن زیرساخت‌های بنیادی در بخش نفت به حد کافی
۷. زمینه بسیار زیاد در توسعه نفت و گاز در سراسر کشور
۸. طرح‌های عظیم نفت و گاز و پتروشیمی

نقاط ضعف

۱. ضعف در اکتشاف
۲. ضعف در استخراج
۳. ضعف در حفاری
۴. ضعف در بهره‌برداری
۵. اتکاء کامل اقتصاد به نفت جهت کسب درآمد ارزی
۶. عدم امکان بهره‌گیری سریع از میادین نفت و گاز مشترک
۷. عدم استفاده زیاد و بهینه از مخازن مشترک با کشورهای دیگر
۸. لزوم ایجاد شرکت‌های متعدد در زمینه حفاری و خدمات جنبی در جهت رقابت بیشتر
۹. مشکلات بازاریابی خصوصاً در زمینه گاز طبیعی
۱۰. فروش گاز طبیعی در بازارهای جهانی
۱۱. مشکلات تبدیل گاز به GTL و LNG

تهدیدات

۱. رشد روزافزون صنایع نفت و گاز منطقه با دیدگاه‌های جدید
  ۲. عدم توجه اصولی به طبیعت تأثیرگذار و تأثیرپذیر صنایع نفت و گاز کشور از روند تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی
  ۳. افزایش چشمگیر تولید حوزه شمالی کشور قطر و قراردادهای این کشور با شرکت‌های خارجی
  ۴. از دست دادن فرصت‌های باقی‌مانده برای استفاده محقانه از حدود مشترک پارس جنوبی
  ۵. ورود رقبای جدید به بازار نفت و گاز
  ۶. حمله سریع به مخازن مشترک
  ۷. تولیدات بیشتر کشورهای رقیب
  ۸. عدم ظرفیت‌سازی کافی و به موقع
  ۹. فرسودگی تجهیزات و تأسیسات تولیدی
  ۱۰. افزایش قیمت نفت به حدی که انرژی‌های نو و جایگزین از نظر اقتصادی مقرون به صرفه درآیند
  ۱۱. وجود مخازن رو به رشد و زمینی در مقابل مخازن رو به اتمام زیرزمینی
  ۱۲. ایجاد صنایع بالادستی بیش از نیاز بازارها
  ۱۳. عدم اطلاع از برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت کشورهای همسایه به خصوص خلیج فارس
  ۱۴. عدم وجود برنامه SCM در صنایع نفتی کشور
  ۱۵. تولید بی‌رویه کشورهای نفت‌خیز جهت پایین نگه داشتن قیمت نفت
  ۱۶. عدم توانایی تولید نفت و گاز با قیمت تمام شده پایین برای حضور در بازارهای جهانی
  ۱۷. افزایش قیمت‌های خدمات تخصصی، کالا و تجهیزات صنایع نفت و گاز و پتروشیمی
  ۱۸. عدم پیش‌بینی تغییرات ناگهانی قیمت نفت
  ۱۹. ایجاد اختلاف بین کشورهای تولیدکننده
  ۲۰. حاکم بودن قدرت‌های برتر بر بازار مصرف نفت و گاز
  ۲۱. بروز بحران‌های اقتصادی منجر به رکود اقتصادی در سطح جهانی
  ۲۲. ارزان نمودن قیمت نفت توسط کشورهای پیشرفته با توجه به عوامل مختلف سیاسی پیش آمده
  ۲۳. تأثیر عمده ناشی از رکود نفت بر اقتصاد تک‌محصولی
  ۲۴. اکتشاف و تلاش سایر کشورها در جهت دستیابی به ذخایر جدید نفتی و گازی
  ۲۵. عدم دستیابی به اطلاعات فعلی و دقیق مخازن قدیمی
  ۲۶. بالا بودن هزینه تمام شده تولید
۲۷. کاهش توان تولید مخازن موجود
  ۲۸. بازدهی کمتر تأسیسات تولید موجود به علت عمر زیاد
  ۲۹. به بهره‌برداری رسیدن طرح‌های GTL و LNG و خطوط لوله تا سال ۲۰۰۸
  ۳۰. ناهماهنگی بین تولیدکنندگان نفت و تولید مازاد بر نیاز
  ۳۱. خطر افزایش تولید نفت و گاز جهان (موجب کاهش درآمد واقعی کشور و کند شدن رشد اقتصادی و توسعه کشور می‌شود)
  ۳۲. سوءبرداشت از مخازن هیدروکربنی
  ۳۳. عدم ظرفیت‌سازی تولیدی و پالایشی مناسب برای حفظ سهم آبی ایران در اوپک
  ۳۴. بازارهای بین‌المللی صنایع نفت و گاز در چند دهه اخیر شدیداً وابسته و متأثر از سیاست‌های کلان جهان می‌باشد
  ۳۵. افزایش میزان ریسک‌های بازار نفت ایران
  ۳۶. وابستگی شدید کشورهای صادرکننده به نفت
  ۳۷. مشکلات دستیابی به بازار صادرات گاز به اروپا با خط لوله
  ۳۸. مشکلات دستیابی به بازار صادرات گاز به صورت LNG به نقاط مختلف جهان
  ۳۹. نداشتن حضور تخصصی در بازارهای بین‌المللی نفت و گاز
  ۴۰. افزایش میزان تورم جهانی و رکود تجاری ناشی از آن
  ۴۱. امنیت صادرات
  ۴۲. اشباع بازار تقاضا
  ۴۳. موفق نبودن در بازارهای رقابتی از بعد ظرفیت‌ها و قیمت‌های تمام شده
  ۴۴. عدم دستیابی به بازارهای جدید
  ۴۵. عدم اقدام به موقع جهت بازیابی نفت و گاز و به خصوص گاز طبیعی و محصولات پتروشیمی
  ۴۶. تغییرات عرضه و تقاضا
  ۴۷. صادرات نفت خام بدترین گزینه ممکن برای درآمد ارزی است
  ۴۸. افزایش تولید بیشتر از سقف تعیین شده اعضای اوپک
  ۴۹. عرضه بیش از تقاضا توسط اعضای اوپک و یا سایر کشورها
  ۵۰. احتمال از هم‌پاشیدگی اوپک در آینده
  ۵۱. عدم ظرفیت‌سازی کافی در تولید و پالایش جهت حفظ سهمیه ایران در اوپک
  ۵۲. تجدیدپذیر نبودن منابع نفت و گاز
  ۵۳. کاهش ذخیره‌های نفتی کشور در درازمدت
  ۵۴. روند رو به اتمام منابع نفتی کشور در آینده نزدیک

ب) صنایع پایین دستی (پالایش و بخش گاز طبیعی، فرآورده‌های نفتی و صنایع پتروشیمی)

نقاط قوت

۱. توان بالقوه تولید
۲. تنوع در فرآورده‌های نفتی
۳. ایمنی بالای سیستم‌های تولید، انتقال و مصرف گاز
۴. طرح‌های عظیم نفت و گاز و پتروشیمی

نقاط ضعف

۱. استفاده از تکنولوژی قدیمی
۲. کهنگی پالایشگاه‌ها
۳. عدم احداث پالایشگاه‌های جدید و مدرن
۴. استهلاک تأسیسات و پالایشگاه‌ها
۵. کهنگی بعضی از پتروشیمی‌ها
۶. عدم حضور در بازار جهانی پتروشیمی
۷. عدم ایجاد واحدهای پایین دستی پتروشیمی که بتواند محصولات پتروشیمی را به بازار مصرف جهانی نزدیک‌تر نماید.
۸. قیمت‌گذاری نامناسب فرآورده‌های نفتی کشور
۹. پرداخت یارانه برای فرآورده‌های نفتی
۱۰. مصرف بالای سوخت و انرژی به صورت غیربهبه در داخل
۱۱. رشد مصرف بنزین
۱۲. تولید فرآورده‌های نفتی ویژه با شکل غیراقتصادی جهت برطرف نمودن نیاز داخل

فرصت‌ها

۱. بهینه‌سازی عملیات در صنایع مختلف از جمله پالایش با استفاده از تکنولوژی‌های برتر
۲. تبدیل قسمتی از صادرات نفت خام به فرآورده‌هایی با ارزش افزوده بالاتر
۳. نیاز بازار به عرضه بیشتر و افزایش قیمت‌ها
۴. بازار ترکیه در ارتباط با محصولات پتروشیمی
۵. وارد شدن در بخش پایین دستی بازار سایر کشورها

۶. توسعه بازاریابی محصولات پتروشیمی

۷. فروش گاز به صورت C.N.G

۸. توسعه هر چه بیشتر صنایع گاز و پتروشیمی

۹. استفاده از گاز به عنوان خوراک برای تولید محصولات پتروشیمی

۱۰. تبدیل نفت خام، گاز و فرآورده‌ها به مواد مورد استفاده در صنایع دیگر

۱۱. تقاضای روز افزون صنایع پایین دستی مثل پتروشیمی

۱۲. افزایش تولید الفین‌ها / متانول‌ها

۱۳. رشد و توسعه صنایع پایین دستی و بالابردن ارزش افزوده منابع موجود

۱۴. تقویت صنایع پایین دستی تا فراتر از مرز خودکفایی

تهدیدات

۱. افزایش قیمت‌های خدمات تخصصی، کالا و تجهیزات صنایع نفت و گاز و پتروشیمی
۲. اختلاف قیمت‌های فرآورده‌های میان تقطیر در کشورهای همسایه به علت ارزش برابری دلار در مقابل ریال که باعث قاچاق خواهد شد
۳. عرضه بیش از حد تولیدات پتروشیمی
۴. عدم پیش‌بینی قیمت فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی برای آینده و برنامه‌ریزی لازم
۵. تحریم خرید محصولات پایین دستی ایران
۶. افزایش میزان تورم جهانی و رکود تجاری ناشی از آن
۷. موفق نبودن در بازارهای رقابتی از بعد ظرفیت‌ها و قیمت‌های تمام شده
۸. عدم دستیابی به بازارهای جدید
۹. عدم اقدام به موقع جهت بازاریابی نفت و گاز و به خصوص گاز طبیعی و محصولات پتروشیمی
۱۰. سرعت بالای توسعه صنایع پتروشیمی در سطح منطقه و خطر از دست دادن بازارهای محصولات پتروشیمی
۱۱. تغییرات عرضه و تقاضا
۱۲. تولید محصولات با کیفیت پایین و ادامه این روند احتمال از دست دادن بازارهای جهانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

ج) برنامه‌ریزی انرژی

نقاط قوت

۱. پایین بودن قیمت تمام شده هر بشکه (معادل)، نفت و گاز
۲. تنوع در فرآورده‌های نفتی
۳. ایمنی بالای سیستم‌های تولید، انتقال و مصرف گاز
۴. پتانسیل مناسب در زمینه بهره‌برداری و راهبری، مهندسی و اجرایی پروژه‌ها (ساختمانی و نصب)، در صنعت تصفیه گاز
۵. وجود شبکه گسترده گاز در کشور
۶. وجود طرح توسعه و بهینه‌سازی مصرف گاز
۷. وجود طرح تعبیه ایستگاه‌های CNG در نقاط مختلف کشور برای بهره‌برداری سیستم حمل و نقل کشور
۸. طرح‌های عظیم نفت و گاز و پتروشیمی

نقاط ضعف

۱. سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز مناطق مختلف باید تابع جمعیت، سردی هوا، مصرف بالا، هزینه نزدیکی به خطوط انتقال و مسائل اجتماعی سیاسی باشد که نیست و بیشتر تابع نفوذ مسئولین و نمایندگان آن منطقه است.
۲. اصلاح شبکه‌های گازرسانی یک نیاز است.
۳. ضعف در اجرای هر چه سریع‌تر خطوط انتقال
۴. استهلاک خطوط لوله گاز
۵. در صنعت گاز متناسب با توسعه فزاینده پروژه‌ها و میدان عملیات (تولید و انتقال و توزیع) از نظر کیفی نقاط قوت متناسب وجود ندارد.
۶. قیمت‌گذاری نامناسب فرآورده‌های نفتی کشور
۷. پرداخت یارانه برای فرآورده‌های نفتی
۸. مصرف بالای سوخت و انرژی به صورت غیربهینه در داخل
۹. رشد مصرف بنزین
۱۰. تولید فرآورده‌های نفتی ویژه با شکل غیراقتصادی جهت برطرف نمودن نیاز داخل

فرصت‌ها

۱. وارد شدن در بازار بین‌المللی گاز طبیعی به صورت مستقیم
۲. نیاز بازار به عرضه بیشتر و افزایش قیمت‌ها
۳. وارد شدن در بخش پایین‌دستی بازار سایر کشورها
۴. برنامه‌ریزی و حضور فعالانه در صحنه بین‌المللی در زمینه انرژی خصوصاً در زمینه بازاریابی گاز
۵. تسخیر بازارهای مربوط به گاز در اشکال GTL-LNG-LPG امکان گسترده برای سرمایه‌گذاری در این صنایع
۶. نیاز کشورهای اروپایی به گاز ایران
۷. فروش گاز به صورت C.N.G
۸. استفاده از گاز برای صنایع انرژی‌بر نظیر ذوب فلزات و کانی‌های فلزی
۹. وجود تقاضای بالقوه گاز با توجه به ملاحظات زیست‌محیطی در سطح جهانی
۱۰. تبدیل نفت خام، گاز و فرآورده‌ها به مواد مورد استفاده در صنایع دیگر
۱۱. رشد و توسعه صنایع پایین‌دستی و بالابردن ارزش افزوده منابع موجود
۱۲. امکان بهینه‌سازی مصرف انرژی در داخل کشور در جهت افزایش امکان صادرات
۱۳. تغییر الگوی مصرف

تهدیدات

۱. عدم وجود دیپلماسی انرژی به شکل مؤثر
۲. مالیات بر سوخت در کشورهای توسعه یافته
۳. افزایش قیمت‌های خدمات تخصصی، کالا و تجهیزات صنایع نفت و گاز و پتروشیمی
۴. اختلاف قیمت‌های فرآورده‌های میان‌تقطیر در کشورهای همسایه به علت ارزش برابری دلار در مقابل ریال که باعث قاچاق خواهد شد
۵. عرضه بیش از حد تولیدات پتروشیمی
۶. عدم پیش‌بینی قیمت فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی برای آینده و برنامه‌ریزی لازم
۷. غیرقابل پیش‌بینی بودن و بی‌ثباتی بازارهای نفتی (بی‌ثباتی بازار جهانی)
۸. افزایش میزان تورم جهانی و رکود تجاری ناشی از آن
۹. موفق نبودن در بازارهای رقابتی از بعد ظرفیت‌ها و قیمت‌های تمام شده
۱۰. عدم دستیابی به بازارهای جدید
۱۱. عدم اقدام به موقع جهت بازاریابی نفت و گاز و به خصوص گاز طبیعی و محصولات پتروشیمی
۱۲. تغییرات عرضه و تقاضا
۱۳. تولید محصولات با کیفیت پایین و ادامه این روند احتمال از دست دادن بازارهای جهانی
۱۴. افزایش تولید بیشتر از سقف تعیین شده اعضای اوپک
۱۵. عرضه بیش از تقاضا توسط اعضای اوپک و یا سایر کشورها
۱۶. استمرار نظام غیرکارآمد پرداخت یارانه
۱۷. مصرف بی‌رویه سوخت و انرژی در داخل (افزایش شدید مصرف داخلی و از دست دادن صادرات)
۱۸. روی نیاوردن دوباره کشورهای مصرف‌کننده به افزایش ذخایر استراتژیک و فرآورده‌های نفتی
۱۹. استفاده از سایر انرژی‌های تجدیدپذیر به جای انرژی‌های فسیلی
۲۰. تکیه مشتریان بر کیفیت‌های جدید محصولات و الزامات استاندارد جدید کیفیت محصولات
۲۱. تجدیدپذیر نبودن منابع نفت و گاز

د) سرمایه‌گذاری و روش‌های تأمین مالی طرح‌ها

نقاط قوت

۱. هزینه‌های پایین تولید با توجه به تمرکز آنها در جنوب و عمده منابع در خشکی
۲. موفقیت در جذب سرمایه‌های خارجی
۳. وجود سرمایه کلان
۴. وجود بنیه نسبتاً قوی اقتصادی
۵. ایجاد قطب‌های اقتصادی (بندر امام و عسلویه)

نقاط ضعف

۱. عدم سرمایه‌گذاری لازم به منظور حصول تکنولوژی
۲. طولانی شدن مدت اجرای پروژه‌ها
۳. *feasibility* ناکافی در برخی پروژه‌ها
۴. عدم شناخت رابطه مالی شرکت ملی نفت و دولت
۵. لزوم گرایش شرکت به سمت بنگاه اقتصادی
۶. عدم بهره‌برداری به موقع از طرح‌ها
۷. تولید غیراقتصادی
۸. وجود تحریم اقتصادی
۹. امور قراردادهای بازرگانی بین‌المللی نفت و گاز
۱۰. عدم شفافیت مالی
۱۱. نداشتن سرمایه لازم
۱۲. کمبود بودجه (سرمایه) که باعث محدودیت در سرمایه‌گذاری‌های کلان می‌شود.
۱۳. سرمایه‌گذاری ناکافی در زمینه توسعه صنعت نفت و گاز
۱۴. کمبود سرمایه‌گذاری برای پرورش استعدادها داخلی و پژوهشی
۱۵. نداشتن قابلیت جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی
۱۶. عدم امنیت کافی سرمایه‌گذاری خارجی
۱۷. عدم توجه کافی به سرمایه‌گذاری خارجی
۱۸. نامشخص بودن وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی
۱۹. عدم توانایی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۲۰. عدم سرمایه‌گذاری مناسب
۲۱. بالا بودن هزینه‌های ثابت
۲۲. هزینه تمام شده بالا
۲۳. سرمایه‌گذاری‌ها در مناطق مختلف، تابع فشارهای نمایندگان و مسئولین است تا مسائل اقتصادی
۲۴. سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز مناطق مختلف باید تابع جمعیت، سردی هوا، مصرف بالا، هزینه نزدیکی به خطوط انتقال و مسائل اجتماعی سیاسی باشد که نیست و بیشتر تابع نفوذ مسئولین و نمایندگان آن منطقه است.

فرصت‌ها

۱. معاملات بیع متقابل فرصت بسیار خوبی برای جایگزینی و ایجاد فناوری جدید در تأسیسات می‌باشد
۲. استفاده از تکنولوژی در جهت کاهش هزینه‌ها
۳. تغییرات تکنولوژیک در جهت پایین آوردن هزینه‌ها
۴. بورس بین‌المللی
۵. ایجاد رونق اقتصادی در جهان
۶. گسترش و تنوع بخشیدن به بازرگانی نفت
۷. سرمایه‌گذاری مشترک با کشورهای رقیب در توسعه صنایع نفت و گاز
۸. حجم بسیار وسیع معاملات کاغذی نفت در بازارهای بین‌المللی (حدوداً سه برابر بیشتر از میزان واقعی مبادلات نفت خام)
۹. تأثیر کاهش ذخایر انرژی کشورهای توسعه یافته بر بازارهای بین‌المللی
۱۰. آمادگی کشور برای جذب سرمایه‌های خارجی
۱۱. امکان سرمایه‌گذاری‌های مشترک
۱۲. ایجاد امنیت اقتصادی و جذب سرمایه‌های کشورهای صنعتی در پروژه‌های مختلف اکتشافی و تولیدی

تهدیدات

۱. عدم تأمین مالی پروژه‌های استراتژیک توسط سرمایه‌گذاران خارجی
۲. عدم وجود الگوی ثابت و مشخص در بعد سیاسی، اقتصادی جهت جلب و جذب سرمایه‌گذاری (عدم به کارگیری سیاست‌های مناسب در جذب سرمایه‌گذاری)
۳. تلاش کشورهای رقیب (منطق برای جذب هر چه بیشتر سرمایه‌گذاری‌های خارجی)
۴. کاهش حجم سرمایه‌گذاری خارجی در صنعت نفت
۵. عدم حضور سرمایه‌گذاری خارجی به دلیل فشارهای سیاسی
۶. منابع ناکافی سرمایه‌گذاری
۷. عدم تمایل سرمایه‌گذاران در تأسیسات عظیم برای تأمین توربین و تسهیلات سرچاهی
۸. عدم توفیق تبدیل سرمایه ملی نفت به ایجاد سرمایه‌های زیربنایی و بزرگ در کشور
۹. عدم وجود الگوی ثابت و مشخص جهت سرمایه‌گذاری در خارج از کشور
۱۰. عدم سرمایه‌گذاری لازم و به هنگام و واگذاری بازار و فرصت به رقبا